

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:4, Issue:23
sssjournal.com

pp.4381-4387
ISSN:2587-1587

2018
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 05/08/2018

The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 13/10/2018

Published Date (Makale Yayın Tarihi) 14.10.2018

VAROLUŞÇULUK BAĞLAMINDA TRAJİK BİR KENDİLİK DENEMESİ YA DA DORRIS LESSING'İN ON DOKUZ NUMARALI ODA ADLI ÖYKÜSÜ

A TRAGIC SELFHOOD TRIAL WITHIN EXISTENTIALIST CONTEXT OR THE STORY TO THE ROOM NINETEEN BY DORRIS LESSING

Prof. Dr. Abdulhalim AYDIN

Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fak. Batı dilleri ve Ed. Böl. Elazığ/Türkiye

Article Type : Review Article / İnceleme Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sssj.897>

Reference : Aydın, A. (2018). "Varoluşçuluk Bağlamında Trajik Bir Kendilik Denemesi Ya Da Dorris Lessing'in On Dokuz Numaralı Oda Adlı Öyküsü", International Social Sciences Studies Journal, 4(23): 4381-4387.

ÖZ

Lessing'in çoğu hikayesinde belli başlı iki konu, sorunsallık bağlamında ele alınır: feminizm ile öznel kimliğini inşa çabası olarak da adlandırabileceğimiz varoluşsal bütünlüğe ulaşma isteği. Daha çok kadın kahramanlar üzerinden bu iki temayı işleyen yazarın temel kaygısı bir insan ve birey olarak cinsel ayrımcılığa uğradığını düşündüğü kadının aile, toplum ve geniş anlamıyla da hayatta duyup yaşadıklarını, karşılaştıkları sorunları ele alır. Böylelikle, kadınısı duyularla yola çıkan kahramanın bilinçlenme süreci, sonradan daha üst bir seviye olan varoluşsal problemlere varıp dayanarak ontolojik bir referansa bağlanır. Bu bağlamda, Susan'ı, kendine yabancılaşma, anlam sorunu, eşya ve varlıkla uyumlu ve düzenli bir ilişki kuramama, derin benliğinden kopup gelen öznel ve bireysel bütünlüğü yakalayamama endişesi gibi varoluşsal sıkıntı ve sorunların ortasında buluruz. Buraya kadar egzistansiyalistleri daracık bir patikadan izlemeye çalışan Susan, Sartre'in özünü gerçekleştirme ve Camus'nün absürd bilincine ulaşma olarak adlandırdıkları varoluşsal süreci tamamlayamadan, düğümün çözümünde egzistansiyel tutuma aykırı davranmak pahasına intihar ederek trajik sonla buluşur.

Anahtar Kelimeler: Doris Lessing, On Dokuz Numaralı Oda, İntihar, Feminizm, Egzistansiyalizm, Bireyleşme, Herkesleşme.

ABSTRACT

In most of Lessing's stories two main themes are handled within problematic context: feminism and the will to reach existentialist integrity which may be regarded as the endeavor to construct the subjective identity. The main concern of her stories deals with the problems the woman – whom she thinks is exposed to sexual discrimination as an individual-experiences through her bonds with the family, society and the life in wider terms. Within this context, Susan can be perceived as in the middle of existentialist problems such as alienation to oneself, meaning complication, inability to establish a steady relationship with the object and entity, anxiety of inability to establish subjective and individual integrity. Following the existentialists from a narrow path so far, Susan, without being able complete the existentialist processes of Sartre's 'self realization' and Camus's 'reaching absurdity in consciousness, ends up committing suicide at the cost of acting against existential behavior.

Key Words: Doris Lessing, To The Room Nineteen, Suicide, Feminism, Existentialism, Individualization, becoming a usual.

1. GİRİŞ

Belirtmeli ki, feminist bir tutum ile varoluşsal bütünlüğü yakalama çabası Lessing sanatının iki temel dinamiğini ve aynı zamanda sorunsalını oluşturur. Onun feminizmden anladığı, popülist olan değil, deyim yerindeyse kendine özgü bir sahici feminizmdir. Başka deyimle, onun feminizmi bir varlık ve birey olarak kadının yaratılıştan sahip olduğu insan ve beşer değerleri etrafında kümelenir. Böylece, yaratılışın ona bahsettiği annelik, doğurganlık, anne-çocuk ilişkisi gibi doğal işlevleri dışında, erkekle kadını her düzlemde eşit ve bir tutar. Onun bu konudaki temel kaygısı ise geleneksel ve toplumsal yapıların kadına dayattığı suni, fiktif ve zorlamacı rollerle mücadeledir.

Lessing'in varoluşsal sorunsalı ise öznel ve bireysel varlığının bilincine varmak, kendini gerçekleştirmek, bir insan ve birey olarak yaşam ve varlık karşısında anlam ve bütünlük durumuna ulaşmak kaygısı olarak özetlenebilir. Bu anlamda, kahramanları ama özellikle de kadın kahramanları bir kendi olma ve kendilik mücadelesiyle sürekli karşı karşıya kalırlar. Çoğu hikâyesinde rastladığımız bu kadınlar sosyal statü açısından sıradan ve basit kimselerdir. Ancak bu statülerine rağmen, bu kişilerin çoğu zaman herhangi bir şekilde cinsel kimlik ayırımından başlayıp öznel varlık süreciyle doruğa ulaşan bir farkına varma ve kimliksel uyanış sürecine girdiklerini görürüz. Yazarın bu ince ama oldukça değerli kurgusunun bir amacı sahici feminizmin bir doğal hak; varoluşsal bütünlüğün ise gerçeklik arayışı olduğunu ortaya koymaksa, diğer amacın da en sıradan insanın bile birtakım içe doğuşlar, fitri duyularla bu noktaya ulaşacağını gözler önüne sermesidir. Ancak ele aldığımız On Dokuz Numaralı Oda adlı hikâyesindeki kadın kahramanı alışageldiğimiz tiplerinin dışında, sosyal statüsü yüksek, emrinde hizmetçileri olan, kocasıyla ilişkilerinde eşitlik ilkesini büyük titizlikle uygulayan, kariyerinde başarılı bir iş kadınıdır. Yazar da bunu belirtmek istercesine her defasında araya girerek Susan'ın başta evliliği olmak üzere tüm işlerini zekâ ve mantık üzerine kurduğunu okura duyurmak ihtiyacını hisseder. Yazarın bu manevrasını belki de, hangi sınıfsal aidiyetten olursa olsun kadının sonunda bu kaçınılmaz bilinçlenme sürecine ulaşacağı yönündeki inancının bir uygulaması olarak değerlendirmek gerekir.

Öte yandan, Lessing'in işlediğimiz On Dokuz Numaralı Oda ismi, Susan'ın bir kurtuluş yolu olarak öngördüğü ve metinde "Anneye ait oda, Susan'ın odası, Kendine ait oda" gibi nitelermelerle geçmekle Woolf'un Kendine Ait Bir Oda'sını ima etmekte ve ister istemez akla getirmektedir. Böyle olmakla beraber, belirtmeli ki Lessing'in atf çerçevesi daha geniş bir alana yayılır. Woolf bu eserinde, kadın-erkek eşitsizliğini temel alarak ataerkil aile yapısının kadına dayattığı geleneksel rol ve sorumlulukları eleştirir ve kadına şans tanınması durumunda erkekle aynı derecede başarılı olacağını altını çizer.¹ Lessing ise, hikâyesinde deyim yerindeyse Woolf'un eleştirisine konu olan problemi çözüme kavuşturarak kadına tanınmasını istediği statüyü Susan üzerinden gerçekleştirmiştir. Böylece, Woolf'un hedeflediği, ulaşmak istediği noktadan işe başlar. Şöyle de diyebiliriz: Woolf'un sorunsalı olan kadınlık durumuna bu sefer de insanlık durumunu ekleyerek başka bir problematiği gündeme getirir. Her şeyiyle eşi Mr. Rawlings'le eşit olduğu halde Susan'ın problemi artık cinsel ayrımcılık kaynaklı değil, varoluşsal temelde ontolojik bir sorundur. Böylece Lessing, konuyu kadınlık durumu veya trajedisinden insanın varoluşsal trajedisine taşıyarak sorunsalı yalnızca ikili bir kışkacın baskısı altında ele almakla kalmaz, ama aynı zamanda toplumsal niteliğine ek olarak sorunu felsefi bir alana da sürükler. Gerek evde kendinden başka kimsenin giremediği kendine ait odayı düzenlemesi, gerekse önce Miss Townsend'in sonra da Fred'in Otelindeki 19 numaralı odayı her gün birkaç saatliğine kiralaması, Susan'ın görünürdeki temel arayışının yalnız, yapayalnız kalma isteği gibi görünebilir. Ancak sorun basit bir yalnızlık isteğinin ötesindedir. Her şeye rağmen yalnız kalma ihtiyacı kimi zaman beraberinde yararlı, iyileştirici sonuçlar doğurabilir ve büyük bir içsel huzur aracı olabilir. Ama kahramanın karşı karşıya kaldığı şey günlük, olağan olayların baskısıyla yaşanan yüzeysel depresyon halinden çok daha derinlikli, felsefi boyutu olan bir varoluşsal kaygı ve maraz halidir. Onunki yalnızlık ihtiyacını aşan bir içe kapanma, kendi içine çekilme durumudur. Doğası gereği "içe kapanmak"la acıyı, düş kırıklığını, bunalımı ve krizi hapsedmekle kalmayız, fakat aynı zamanda bunları içimizde besleyip büyütürüz. Varlığından şüphe duymadığımız realiteyle karşı karşıya gelmekten kaçınmak sorunu derinleştirmekten ve çıkmaza sokmaktan başka işe yaramaz. Ancak saatli bir bomba gibi içimizde taşıyıp beslediğimiz bu durum, Susan örneğinde olduğu gibi kişinin celladı olur. Bireyi intihara kadar sürükleyen bu marazi hal, öznel ve içkin karakteriyle modern insanın en büyük trajedisi olmuştur.

2. ÖZNEL BİREYSELLİĞİ / VAROLUŞSAL BÜTÜNLÜĞÜ YAKALAMA SANCISI

Hikaye, iyi yetişmiş, üniversite mezunu, kariyerinde başarılı, etrafında tutarlı ve mantıklı bir kişi olarak tanınan ve ikisi ikiz dört çocuğuna bakmak, geniş bahçeli büyük evinin idaresini yapmak üzere işini bırakan

¹ - Virginia Woolf, Kendine Ait Bir Oda, İletişim, 2010, İst.

bir kadınla ilgilidir. Her şey, ikizlerin de okula başlamasıyla günlük meşguliyetleri kalmayan Susan'ın yaşamını, varlığını sorgulamasıyla başlar ve olmak istediğiyle olduğunu düşündüğü mevcut durumu arasındaki uyumsuzluğun farkına varır. Derin, çok derin bir anlam ve benlik sorunu yaşar. Bugüne kadar tüm yaptıklarıyla neyin savaşımını vermişti? Hangi şey “uğruna degecek” nitelikteydi? Gerçeklik neydi? Belli ki düşünmeye ve yalnız kalmaya ihtiyacı vardı. Bunun için önce evinde, sonra da peş peşe iki otelde oda ayırır. Tabii ki bir erkekle buluşmak için değil, kendi benliğinin peşine düşerek kendi kendini keşfetmek için saatler boyunca derin düşüncelere dalmak için. “*Odada ne yapıyordu? Hiçbir şey. Artık dört çocuk annesi, Matthew'nun karısı, Mrs. Parkes'in ve Sophie Traub'un işvereni, arkadaşlarla, okuldaki öğretmenlerle, esnafla havadan sudan ilişkileri olan Susan Rawlings değildi. Artık büyük beyaz evin ve bahçenin şu ya da bu etkinlik ya da durum için uygun giysilere sahip hanımefendisi değildi. Mrs. Jones'du; yalnızdı ve ne geçmişi ne de geleceği vardı.*” İç benliğinde gittikçe artan uyanışlarla dayatılmış sosyal kimliği arasındaki uçurumun adeta objesi olur. Bu uçurumu ortadan kaldırmak için bir türlü yeni uğraşlar bulamaz. Sıradan insanın olağan durumlarına kendini kaptırıp *herkeşleşme* becerisini gösteremez. İçine düştüğü boşluk, anlamsızlık, saçmalık duygularından bir türlü sıyrılamaz. Hayatına yön verecek, onu yaşanır ve çekici kılacak hiçbir durum, hiçbir tutku yaratamaz. Yaşamı adeta ilişkilerden ve pratiklerden boşalmış, fırtınalı bir denizde yolunu bulmaya çalışan bir tekne gibidir. Ne yazık ki bu tekne fırtınayı atlatamayacak ve Susan, 19 numaralı odada gazı açarak hayatına son verecektir.

“*Bu, sanırım, zekanın boşa çıkmasına ilişkin bir hikaye: Rawlings'lerin evliliği zeka üzerine kuruluydu*”² şeklindeki sözlerle hikayeye başlayan yazar, Susan ve kocasının başta evlilikleri olmak üzere tüm işlerinde akıl ve mantığa verdikleri önemi uzun uzadıya anlatır. Olgun ama tam olması gereken yaşta evlendiklerinden yeterince hayat tecrübeleri vardı. Karşılaşabilecekleri problemlerin üstesinden gelecek bilince sahiptiler. “*Hatta etraflarında genç yaşta evlenen arkadaşlarına bazı yaşantılardan yoksun kalacakları için acıdıkları gibi, evlenmekte gecikmiş olan kimseleri de renksiz, kuşkucu ve çaresiz ya da romantik evlilikler yapacaklarına inanırlardı.*” (s.473) Uzun süre birbirlerini tanıyıp aşık olarak evlenmişlerdi. O yüzden, evlilik sağlam temeller üzerine kurulmuştu. Üstelik bu düşünceler yalnızca Rawlings çiftine ait de değildi: “*Yalnızca onlar değil, başkaları da, iyi bir çift olduklarını hissediyordu: arkadaşlarının sevinci, onların mutluluğuna ek bir kanıttı.*” (s.473) Kadın ve erkek olarak aynı rolleri oynamışlardı. Ölçülülükleri, espri anlayışları ve acı dolu deneyimlerden kaçınmaları sayesinde bu çift, başkaları için bir *model evlilik* yapmıştı. Dünya görüşü ve moral değerler açısından bu kadar uyumlu olan Rawlings'ler iş ve kariyer konularında da tam bir uyum içindeydiler. Matthew büyük bir gazetede yazı işleri müdürü, Susan ise bir reklam şirketinde çalışmaktadır. İkisi de mesleklerinde başarılı kişilerdir. Hatta birbirlerinin kişiliğine saygıdan dolayı evlendiklerinde her birinin bekarlık dairesinde yaşamasına devam etmekte karar kılmışlardı. Zira, ikisinden birinin diğerinin dairesine taşınması, “*kişiliğin teslimiyeti*” anlamına gelecekti. Böylesi ince bir ayrıntıya değinen yazar, kahramanlarının kişilik konusundaki karşılıklı tutum ve bilincine göndermede bulunur. Bununla beraber, Susan'ın buradaki bilinçlilik hali sonradan karşılaşıcağı soru ve sorunların üstesinden gelmesine yardım edemediğine göre o, şimdi daha yüksek bir bilinç seviyesine ulaşmış demektir.

Bu genel çerçeveye yazar, böylesi mutlu ve uyumlu bir çiftin başına gelebilecek bir kötülüğün dış kaynaklı (hastalık, kaza, işsizlik... vb.) olması konusunda okuru şartlandırmış görünüyor. Oysa hikâyenin ilerleyen sayfalarında problemin içten gelen ontolojik kaynaklı olduğunu görünce, Lessing'in varoluşsal sorunları diğer tüm gündelik sorunların üstüne ve ötesine nasıl yerleştirdiğini göreceğiz. Aslında daha baştan beri, hikâyenin kurgusu yazar tarafından bir antitez üzerine kurulmuş: “*Bu, sanırım, zekanın boşa çıkmasına ilişkin bir hikaye: Rawlings'lerin evliliği zeka üzerine kuruluydu*” demekle yazar, Susan'ın başına gelenleri özetlemiş oluyor. Yukarıdan beri saydığımız tüm gelişmeler ve mantıklı süreçlere rağmen kahraman büyük bunalıma düşer ve adeta yaşamını üzerine kurduğu ve yegane rehber olarak aldığı “*akıl*” ona ihanet etmiş gibidir. Lessing'in bu giriş cümlesi, egzistansiyalistlerin “*akıl ve bilim dünyayı açıklamada yetersizdir*” şeklindeki temel önermesinin başkaca ifadesidir. Belli ki Susan'ın yaşadıkları varoluşsal bütünlüğü yakalama adına geçirdiği bunalım ve bunaltı halidir.

Hikayede bu noktadan sonra yazar sorunun bir varoluşsal bütünlük olduğu yönündeki niyetini daha da açıklığa kavuşturur. Ancak bunu yaparken düşüncelerini açıkça anlatmak yerine varoluşçuların sıklıkla yaptığı gibi bir “*durum*” üzerinden hareket eder: “*Matthew'nun bir gece eve gelip Susan'a bir partiye gittiğini, bir kızı evine götürdüğünü ve onunla yattığını itiraf etmesi bayağı bir davranıştı. Susan onu bağışladı elbette. Gerçi bağışlayıcılık pek de doğru bir sözcük değildi. Anlayış, evet. Ama bir şeyi*

² - Doris Lessing, “On Dokuz Numaralı Oda”, in On Dokuz Numaralı Oda, Çev: Sinem Yazıcıoğlu, Can yay., İstanbul, 2015.s. 473. Bundan sonra adı geçen hikayeye yapılacak tüm atıflar bu esere ait olacaktır.

anladıysanız onu bağışlamazsınız, bu şeyin kendisi olursunuz. Bağışlayıcılık, anlamadığınız bir şey içindir. Matthew da itirafta bulunmamıştı. -ne biçim bir sözcük bu?" (s.478).

Görüldüğü gibi, yazarın / kahramanın bu durum karşısındaki tepkisi sıra dışı ve aykırı olur. Olayın kendisi kadar kullanılan kelimelerin değerlendirilişi de sorunsalın varoluşsal bir düzlem üzerinden ele alındığını ortaya koymaktadır. "itiraf etmek", "bağışlamak" ve "anlamak" kavramlarına yüklenen anlamlar, egzistansiyalist bir tutumla ele alınmışlar. Düz anlamıyla "itiraf", "başkaları tarafından bilinmesi sakıncalı görülen bir gerçeği saklamaktan vazgeçip açıklama, söyleme, bildirmedir."³ Ancak varoluşçuluk açısından "itiraf" kavramının önemi yoktur. Çünkü varoluşsal bütünlük durumu, bireysel kimlik referanslı konuları suç olmaktan çıkarır. Kendi bireysel durumuyla ilgili herhangi bir eylem yaptığında, kişinin itirafta bulunmasını gerektiren bir şey söz konusu olmaz. Sartre, bireyin özgür seçimleriyle kendini gerçekleştirme gerektiğini ifade eder. Yaptığı seçimin doğruluğu veya yanlışlığı ancak kendisini bağlar. Bu durumda yaptığı herhangi bir seçimden dolayı Sartre'a göre bireyin üzüntü, pişmanlık veya başkaca bir duygu yaşaması söz konusu olamaz. Çünkü özgür varlığıyla yapmış olduğu seçimler sonradan oluşacak her türlü özünün ötesindedir. Pişmanlık, üzüntü, itiraf gibi öz parçacıkları varlıktan, başka deyimle özgürlükten sonra kazanılan şeyler olduğundan egzistansiyel düşüncede bunların yeri olmaz: *İnsan, özgür olmaya mahkûm olduğundan dünyanın tüm ağırlığını omuzlarında taşır; insan dünyadan ve var olma tarzı olarak kendi-kendisinden sorumludur... Başına gelen her şey benim aracılığımla gelir ve ben ne bunlara üzülebirim, ne isyan edebilirim, ne de bunları sineye çekebilirim. Zaten, başına gelen her şey benimkidir.*"⁴ Bu da, herhangi bir itirafa değil, ancak kendi içinde muhasebeye götürür. Ama yine de itiraf varsa kişinin varoluşsal bütünlüğü yakalayamadığı sonucu çıkar. Bu durumda, "itiraf" metinde geçtiği şekliyle varoluşçu düşünceye aykırı düşer. O halde Susan'ın, varoluşsal bütünlük yolunda evrilen biri olarak bu durumu "itiraf" olarak görmemesi kendi açısından anlamlı ve tutarlıdır. Aynı şekilde, "bağışlayıcılık da pek doğru bir sözcük değildir." Çünkü bağışlamak, itirafta olduğu gibi zımnen bir "suçluluğu" ifade eder. Her bireyin eylemlerinden kendisinin sorumlu olduğu egzistansiyalist düşüncede, "bağışlamak" kavramı da doğal olarak kendine yer bulamaz. Yazar bunun yerine "anlamak" kelimesini tercih ederek, "bir şeyi anladıysanız onu bağışlamazsınız, bu şeyin kendisi olursunuz" açıklamasını yapar. Metinde geçtiği haliyle "anlamak", bilinçle ve özgür seçimle yakından ilintili kılınarak varoluşsal bütünlüğe dolaylı olarak aktarılır.

Matthew'nun olayını üzerinde durmaya değmez gören Susan'ın varoluşçu tepkisi, biraz sonra cinsel kimliğinin dürtüsüyle harekete geçen kadını yanı karşısında neredeyse erime noktasına gelir: "O kız ilk değildiyse (değilse ?) diye düşündü Susan, anlaşılmaz derecede huysuz bir halde. On yıl içinde ilk değilse" (478). Bu paradoksal ve ikircikli tutumu uzun sürmez ve Susan ilk düşüncesinin doğruluğa karar verir: "Bu şey başlı başına saçma – eve gelip bana anlatması saçmaydı. Bana anlatmaması saçmaydı. Benim için umursamak ya da bu nedenle umursamamak saçma..." (479)

Belirtmeli ki, Susan'ın bu antagonist tutumu yazar ve metin açısından iki önemli katkı sağlamaktadır. Bir yandan metne realist unsurlar taşınırken, bir yandan da sıradan bir kadının cinsel kimliğinden kaynaklanan doğal tepkileri vermesi yazar açısından öykünün kurgusal tutarlılığını ortaya koymaktadır. Varoluşsal bütünlüğe ulaşma yolunda çeşitli uyanışlar yaşayan Susan'ın ikircikli davranışları, duyup hissettiklerinin bilinçli bir süreçten çok ontolojik ve egzistansiyel bir refleksten geldiğini, bu yüzden anlamlandırmada sorun yaşadığını ve sonuçta kendine yabancılaştığını ortaya koymaktadır. Böylece kahraman varoluşsal kimlikle cinsel kimliğin dayatmaları arasında tereddütler yaşar. Bu kurgusal manevrayla yazarın niyeti, kahramanın kendisini gerçekleştirme macerasında bilinçsizlikten bir bilinçli sürece doğru nasıl evrildiği, bu aralıkta ne tür sorunlarla karşı karşıya kaldığı, bunları hangi yolla çözeceği gibi bir dizi aşamanın onu beklediğini göstermektedir. Nitekim hemen sonrasında Susan hakkında anlatıcı /yazarın değerlendirmeleri ilginçtir: "Bu durumda Susan neden (neyse ki her seferinde birkaç saniyeden uzun sürmediği halde) sanki hayatı bir çöl haline gelmiş, hiçbir şeyin önemi yokmuş ve çocukları kendisinin değilmiş gibi hissediyordu?" (479). Susan'ın mantığı "her şeyin iyi olduğunu iddia etmeyi sürdürüyor" ve şimdiye kadar ona mutluluğu sağlayacak çözümler de sağlıyordu: "Zeka tartışmayı, somurtmayı, öfkeyi, içine kapanıklık sessizliklerini, suçlamaları ve göz yaşlarını" yasaklıyordu. Bu noktada kahramanı / anlatıcıyı zekası (aklı) ile varoluşsal huzursuzluk duygusu arasında sıkışmış görmekteyiz. Sürekli aklına danışan Susan'ın içine girdiği bu durumu açıklamakta zorlanması, hatta deyim yerindeyse aklının ona ihanet etmesi yazarın varoluşsal gerçekliğin insanın özünü, temel problematiğini ve referans çerçevesini oluşturduğunu kanıtlama çabası olarak görebiliriz. Yazarın metoduyla konuşursak, bu durum, bir bakıma zekanın, aklın varoluşsal gerçeklik

³ - TDK sözlüğü, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.58d3c464e728c5.70273015

⁴ - Jean-Paul Sartre, Varlık ve Hiçlik / Fenomenolojik Ontoloji Denemesi, İthaki yay., Tercüme: Turhan Ilgaz - Gaye Çankaya Eksen, 2009, s. 687-688.

karşısında düşüşünün, yenilgisinin ilanıdır. Diyalektik tavrının bu noktada artık sorunun üstesinden gelememesi, hatta sorunun bir parçası haline gelmesi varoluşsal gerçekliğin, akıl ve mantığın dışında ve üstünde bir gerçekliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Hikayenin sonraki bölümlerinde, yaşamın ve varlığın anlamsızlaşması, boşluk duygusu, etrafına ve kendine yabancılaşma, saçma duygusu gibi süreçlerle boğuşan Susan, sorumluluklarını, rollerini, kendisini “hayata mahkum eden” bağları sorgulamaya devam eder. “*Düpedüz kendim değilim. Bunu anlamıyorum. Ama bunu anlamak zorundaydı. Zira bu yapının –kredi borcu hala yıllık dört yüz tutan büyük beyaz ev; çok iyi, nazik ve anlayışlı bir koca; hepsi gayet başarılı olan dört çocuk; oturduğu bahçe ve temizlikçi kadın Mrs. Parkes-bütün bunların kendisine bağlı olduğunu biliyordu, ama kendisinin bunda neden ve hatta ne payı olduğunu anlayamıyordu.*” (s.488)

Belli ki, bir sonraki adımda Susan’ı bekleyen iki yol vardır: ya günlük yaşamın olağan akışına kendisini bırakarak *herkesleşecek*, ya da varoluşsal bütünlüğün ve kendini gerçekleştirmenin / gerçekleştirememenin ağır yükü altında ezilerek acı sona doğru gidecektir.

3. ÖZNEL BİREYSELLİĞİ İNŞA ÇABASINDAN VE ABSÜRT DÜŞÜNCE BASKISINDAN DOĞAN TRAJEDİ: SUSAN’IN İNTİHARI

Öznel bireysellik, varoluşsal bütünlük veya kendini gerçekleştirme gibi kavramlar felsefi anlamda yaşamı, dünyayı anlama, onunla uyumlu olma, birlik olma isteğidir. İnsan; düşünen, akıllı, özgür ve iradesiyle seçim yapabilen bilinçli bir varlık olarak sübjektivitesi dışındaki varlıkla uyumlu, tutarlı ilişkiler kurmak, dünyayı ve yaşamı anlamak ve insana indirgemek uğraşısındadır. Akıl ve gerçeklik ile insan ve dünya arasındaki bu uyum ve anlam ilişkisinin kaybolması Sartre için *özünü* yaratamama, Camus için *absürt* bilincine ulaşmadır.

Ölümle ilgili farklı düşüncelere sahip olan varoluşçuların intihar olgusu karşısındaki tavırları neredeyse ortaktır. Hepsisi intiharı değişik gerekçelerle olsa da egzistansiyel tavır içinde kabul etmez. Sartre’in temel kavramlarından biri de *özgürlüktür*. Sartre varlık ve hiçlik adlı eserinde bunu şöyle açıklar: “*Sonsuza kadar özümün ötesinde, edimimin amillerinin ve saiklerinin ötesinde var olmaya mahkûmum: ben özgür olmaya mahkûmum. Bu demektir ki özgürlüğüme, onun kendisinden başkaca sınır bulunamaz, ya da dilerseniz özgür olmaya son verme özgürlüğüne sahip değiliz*”⁵ Tüm eylemlerinde özgür olmak ve bu özgürlükle *seçimini* yapmak, *varoluşundan* önce gelemeyen kendi *özünü* yaratmanın temel niteliğidir. Yeryüzüne varoluşsal bir varlık gibi atılan insanın⁶ *tabula rasa* halindeki *özünü* gerçekleştirmesinin biricik yolu özgür eylemleriyle mümkündür. İnsan ancak özgürlüğüyle hayata ve dünyaya katılabilir ve bununla anlam kazanır. Ölümü her türlü beklentinin olumsuzlanması olarak gören Sartre, “*İntiharı yaşamı saçma içine gömen bir saçmalık*” olarak değerlendirir. “*Çünkü özgürlük, ancak geleceğe ilişkin bir tasarı ile ortaya çıkabildiğine göre, intihar özgür bir eylem olamaz. Bu durumda, ölmeye yönelik bir proje tasarlamak ve gerçekleştirmek bütün projelerin yok edilmesi demek olur. İşte bundan dolayı intihar, özgürlüğün olumsuzlanmasıdır.*”⁷

Hayatın yaşanmaya değer olup olmadığı sorununu, yani intiharı felsefenin temel sorunsallarından biri olarak gören Camus’ye göre de intihar bir çıkış yolu değildir. Absürt bilincine varan, yani dünyayla, yaşamla bir kopuş ve uyumsuzluk içine giren bireyin kendi elleriyle hayatına son vermesi absürt karşısında yenilmesi, ona teslim olması anlamına gelir. “*Çünkü intihar absürde başkaldırımızı veya özgür olduğumuzu göstermez. Tam tersine, ona boyun eğdiğimizi gösterir. Saçmanın onaylanmasıdır. Dahası intihar, kişinin yetersizliğinin, güçsüzlüğünün kabulü; saçmayı kabul edip onunla başa çıkamadığının itirafıdır.*”⁸ Camus’nün absürt bilince karşı geliştirdiği temel eylemi *başkaldırı*’dır. Onun için, hayatın ne kadar yaşanıldığı değil, nasıl yaşanıldığı bu eylemsel kavramın temel niteliğini oluşturur. Saatlerle, dakikalarla ölçülen nesnel zamanın karşısında, “an”larla ölçülen öznel zaman varoluşçu felsefeye göre ölüme meydan okuma veya birey için ölümün trajik yönünü yok etme potansiyeline sahiptir. Zaman ve ölümle sınırlı insan için ölümün yok edilmesi mümkün olmadığına göre yaşanan her bir an’ın sonsuz, derin, sınırsız yaşanması absürde ve dolayısıyla ölüme karşı geliştirilecek en yetkin başkaldırı biçimi olur. Kişiden kişiye değişkenlik gösteren öznel zamanın an’ları birbirine eşit olmadığından geçmiş ve gelecek kaygısı da ortadan kalkmış olur. Varoluşsal zaman, “yaşanılan zaman”la anlamlı olur. Bu durumda, Camus’ya göre, intihar etmek yaşanılan / yaşanılacak zamanı önceden bitirmek olduğuna göre varoluşsal zamana karşı tutum ve tepki göstermektir. O halde, intihar eylemi bir yandan absürde boyun eğmek, öte yandan da varoluşsal zamanı yok etmek olduğuna göre egzistansiyel bir tutum olamaz.

⁵ - Jean-Paul Sartre, age., s.558.

⁶ - “Dünyanın içine bırakılmış durumdayım”, Sartre, age.,s.690.

⁷ - Sartre, age, s. 672.

⁸ - Cevizci, Etiğe Giriş, aktaran seyit Ahmet atak, varoluşçularda ölüm problemine genel bir bakış, SBArD, eylül, 2007, s.85, s.297.

Hikayenin sonlarında Susan'ın final sorgulamalarına tanık oluruz. Daha şimdiden kendisinin yerini alacak özelliklere sahip gündelik kız Sophie'nin kocasıyla, çocuklarıyla iyi ilişkilerinden gizli bir memnuniyet duyuyordu. Onun yokluğunda pekala bu evi ve içindekileri kendisi kadar iyi yönetecekti. Hatta kocasıyla evlenmesi işten bile değildi: “Gerçi evlenmesi gereken Sophie olmalıydı. O şimdiden çocukların annesi olmuştu” (s.516) Bir yanda, yok oluşuna dair bütün planları yapmış, kendinden sonra her şeyin kısa zamanda yoluna gireceğine inanmış halde bir tür içsel huzur yaşarken; öbür yanda, hayata geri dönüp eskisi gibi olmak düşüncesiyle beliren pişmanlık duygusu arasında bocalamalar yaşar. Kendisinin de çok anlamlandıramadığı bu arayıştan vaz mı geçmeliydi? Evini, kocasını, çocuklarını hiçe sayan ve kendisini mutlak bir tecride götüren bu arayış acaba bir hastalık mıydı? Şeytanın, iblisin, kötü benliğinin bir oyunu muydu? Belki bir adım atsa, kollarını açmış eşine sarılsa, herhangi bir kadın gibi yaşamayı kabullense tüm bu boşluk, anlamsızlık ve huzursuzluk halinden kurtulacaktı: “Kadının tek yapması gereken koşup kendini (kocasının) kollarının arasına, onun sert, sıcak göğsüne atmak ve kendi benliğinin, Susan'ın içinde erimekti. Ama bunu yapamadı.” (s.500)

“Kadının yaklaşık dört saati kalmıştı. O saatlerini kendini nehrin ucuna doğru nazikçe, nazikçe kaymaya bırakarak memnuniyetle, gizemli ve hoş bir şekilde geçirdi. Sonra, bilincinde neredeyse hiçbir kırılma olmadan ayağa kalktı, ince halıyı kapıya doğru itti, pencerelerin sıkıca kapalı olduğundan emin oldu, bozuk para yuvasına iki şilin attı ve gazı açtı. Bu odada olduğundan beri ilk kez kokuşmuş ter ve seks kokan sert yatağa uzandı.

Yeşil yatak örtüsüne sırtüstü uzandı, ama bacakları üşüyordu. Ayağa kalktı, çekmeceli dolabın altında katlanmış bir battaniye buldu ve onu bacaklarına dikkatlice örttü. Karanlık nehre doğru ilerlerken orada yatmaktan, odaya, ciğerlerine, beynine dolan gazın hafif ve yumuşak tıslama sesini dinlemekten oldukça memnundu.”(s.517).

Susan'ın sonunda intihar etmesi öznel bireyselliğini kurma, kendini gerçekleştirme konusundaki başarısızlığının da kanıtı olur. Başka deyimle, varoluşsal benlik arayışının kısır döngüyle sonuçlanmasıyla benliğin askıda kalması hali beraberinde trajik sonu getirmiştir. Onun *beni* ne önceki haline dönebilir, çünkü süreç içinde değişmiştir; ne de önündeki anlamsız, çok verili, çok yapıli varoluşsal gerçeklik içinde kendini konumlandırma ihtimali vardır. Egzistansiyalizm açısından kişinin kendi olma sürecinde hiçbir umudunun kalmaması ölümle eşdeğerdir. Başka deyimle, özünü gerçekleştirememesi hali yaşarken yaşanabilen veya deneyimleşebilen ölümdür. “Bu ise egzistansiyel ölümdür. Buna göre, egzistansiyel anlamda ölmüş olan biri, tabii ki cisimsel olarak yaşamaya devam edebilir.”⁹ Bu bağlamda Susan, hem egzistansiyel (çünkü bireysel bütünlüğünü, Sartre'ın deyimiyle özünü inşa edememiştir), hem de pozitivist anlamda (çünkü nesnel varlığı yok olmuştur) ölmüştür.

4. SONUÇ

Susan'ın benlik arayışında eleştirilecek ciddi bir nokta varsa o da yazarın şimdiye kadar varoluşsal kaygıları olan bir kişilik olarak bize sunduğu kahramanının sonunda intihar etmesidir. “Yalnızca gerçekten ciddi bir tek sorun var: İntihar. Yaşamın yaşanmaya değip değmediğini düşünmek, felsefenin temel sorusunu yanıtlamaktır.”¹⁰ diyen Camus'nün sonunda intiharın da bir çözüm olmadığı sonucuna varması ve Susan'ın onun aksine hareket etmesi dikkat çekici bir sorun olarak durmaktadır. Yazar, dünyayla, yaşamla uyumsuz, kopuk, aykırı bir nitelikte sorgulamalar yapan ve varoluşsal bütünlüğe ulaşmaya çabalayan kahramanını adeta orta yerde, elleri kolları bağlı bırakıncasına onu hiçbir yeni eylem, sosyal durum veya uğraşı içine sokmadan kendi haline terk etmiş olması egzistansiyel tavır açısından anlamlı değildir. Varoluşçular insan trajedisine karşı özgür eylemi, seçimi, umudu, başkaldırmayı salık vererek sürekli bir eylemlilik halini çözüm olarak belirlemişlerken, Lessing'in bunların çok uzağında durması altı çizilmeye değer bir tavidir. Ya Lessing egzistansiyalist tavrı belli bir yere kadar getirip düğümün çözümünde onlardan ayrılarak sıradan insanın tutumunu model almıştır; veya o, feminizmde olduğu gibi egzistansiyalizmde de kendine özgü bir tavırla varoluşçu tutumu görmemiş veya görmek istememiştir. Bu durum, Susan açısından içine düştüğü derin felsefi sorunu aşamaz kılmıştır. Böylece Susan, intihar etmekle hem egzistansiyel ölümü, hem de pozitivist ölümü gerçekleştirmiştir.

KAYNAKÇA

Akgün, B., (2012), Doris Lessing'in “To Room Nineteen” (“19 Numaralı Oda'ya”) Öyküsünde Öznel Bireyselliğin Ölümü, Litera "Ölüm" Özel Sayısı, cilt.23.

⁹ - Ahmet cevizci, Etiğe giriş, İst. 2002, s.290 ; aktaran seyit Ahmet atak, varoluşçularda ölüm probleminde genel bir bakış, SBArD, eylül, 2007, s.85.

¹⁰ - Camus, Sisifos Söyleni, Can Yay., Mayıs 2010, s.15.

- Atak, Seyit A., (2007), Varoluşçularda Ölüm Problemine Genel Bir Bakış, SBArD, Eylül.
- Bozkurt, N., (2003), 20 Yüzyıl Düşünce Akımları, İst.
- Butler, J., (1999), Gender Trouble. New York: Routledge.
- Camus, A., (2010), Sisifos Söyleni, Can Yay.
- Cevizci, A., Etiğe Giriş, İst. 2002.
- Cruickshank, J., (1965), Albert Camus ve Başkaldırma Edebiyatı, de Yayınevi.
- Foucault, M., (2015), Cinselliğin Tarihi, Ayrıntı yayınları.
- Gündoğan, Ali O., (1995), Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi, Birey Yayıncılık.
- Lessing, D., (2015), “On Dokuz Numaralı Oda”, in On Dokuz Numaralı Oda, Çev: Sinem Yazıcıoğlu, Can yay., İstanbul.
- Sartre, Jean P., (2016), Bulantı, Can Yay., İst.
- Sartre, Jean P., (2009), Varlık ve Hiçlik / Fenomenolojik Ontoloji Denemesi, İthaki yay., Tercüme: Turhan Ilgaz - Gaye Çankaya Eksen, İst.
- Singly, F. de, (2014), Des Manières de Penser le «Je» En Sociologie, in Kostani Ben Mohamed, Philippe Corcuff (eds.), “Penser la sociologie comme science et comme engagement social”, Université Moulay Ismaïl, série Actes de Colloque, Meknès.
- TDK Sözlüğü, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.58d3c464e728c5.70273015
- Woolf, V., (2010), Kendine Ait Bir Oda, İletişim, İst.